

SŪDUVOS KRAŠTO MOKSLO, ISTORIJOS IR KULTŪROS DRAUGIJA
MARIJAMPOLĖS KOLEGIJA
PASAULIO ALEKSŲ GIMINIŲ ISTORIJOS IR KULTŪROS DRAUGIJA
PASAULIO LIETUVIŲ KULTŪROS, MOKSLO IR ŠVIETIMO CENTRAS
LIETUVOS PREZIDENTO K. GRINIAUS MEMORIALINIS MUZIEJUS
MARIJAMPOLĖS SAVIVALDYBĖ
ARVI ĮMONIŲ GRUPĖ

KONFERENCIJOS GLOBĖJAS – PREZIDENTAS VALDAS ADAMKUS

TARPTAUTINĖ KONFERENCIJA
Lietuvių tautos savigarbos ir pilietinės drąsos diplomatinis
dokumentas nacių okupuotoje
Lietuvoje Antrojo pasaulinio karo metais

*Trijų didžiavyrių lietuvių –
trečiojo Lietuvos Respublikos Prezidento dr. Kazio Griniaus,
buvusių Lietuvos Respublikos ministrų ir Seimo narių
prof. Jono Prano Aleksos ir prof. Mykolo Krupavičiaus
Memorandumo 70-osioms metinėms
paminėti*

M a l o n i a i k v i e č i a m e

*dalyvauti konferencijoje, kuri vyks
2012 m. lapkričio 14 d. Marijampolės kolegijoje, Vytauto g. 47*

ORGANIZACINIS KOMITETAS:

Pirmininkas: Valentinas Aleksa (+370 615 85586)

Pirmininko pavaduotojai: doc. dr. Vaidotas Viliūnas (+370 687 40217)

Kęstutis Subačius (+370 687 58467)

Nariai: Valdas Kubilius, Kazys Balickas, Vytautas Grinius, Kęstutis Traškevičius

RĖMĖJAI:

Marijampolės Savivaldybė

ARVI įmonių grupė

KONFERENCIJOS PROGRAMA

- 12.00–12.30** Konferencijos dalyvių registracija, kava
- 12.30–13.00** Konferencijos atidarymas, sveikinimo žodis:
Marijampolės kolegijos direktorius doc. dr. Vaidotas Viliūnas, Marijampolės savivaldybės meras Vidmantas Brazys, Konferencijos pirmininkas – Kęstutis Subačius, Sūduvos krašto mokslo, istorijos ir kultūros draugijos vicepirmininkas
- 13.00–13.20** Išanginis pranešimas
Pranešėjas – Prezidentas Valdas Adamkus
- 13.20–13.40** „Trijų lietuvių pilietinės drąsos diplomatinis dokumentas nacių okupuotoje Lietuvoje ir jo istorinė reikšmė“
Pranešėjas – Valentinas Aleksa (Sūduvos krašto mokslo, istorijos ir kultūros draugijos pirmininkas)
- 13.40–14.00** „Memorandumas krikščioniško mokslo šviesoje“
Pranešėjas – prof. dr. Kęstutis Žemaitis (Vytauto Didžiojo universitetas, Marijampolės kolegija)
- 14.00–14.20** „1942 m. Memorandumas nacių valdžiai lietuvių istoriografijos kontekste“
Pranešėjas – dr. Arūnas Bubnys (Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo departamento direktorius)
- 14.20–14.50** Kavos pertrauka
- 14.50–15.10** „Suvalkų krašto lietuvių trėmimai pagal Sovietų Sąjungos ir Vokietijos 1941 m. sausio 10 dienos sutartį, kuri buvo 1942 m. lapkričio 14 d. Memorandumo preliudija“
Pranešėjas – Juozas Sigitas Paransevičius (Metraščio „Jotvingių kraštas“ redaktoriaus pavaduotojas, Punkskas, Lenkijos Respublika)
- 15.10–15.30** „Vokietijos represinių struktūrų atsakas į 1942 m. lapkričio 14 d. Memorandumą“
Pranešėjas – Tomas Kukauskas (Lietuvos Prezidento Kazio Griniaus memorialinio muziejaus fondo saugotojas)
- 15.30–15.50** „Memorandumas – kova už Lietuvos ateitį“
Pranešėja – Birutė Kižienė (Suvalkiečių draugijos „Suvalkija“ pirmininkė)
- 15.50–16.10** „Memorandumas ir jo atmintis“
Pranešėjas – Valdas Kubilius (Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centro generalinis direktorius)
- 16.10–16.40** Mintys, įspūdžiai ir dalyvių nuotrauka

JONAS PRANAS ALEKSA

1879–1955

Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjas, profesorius, agronomas, sociologas, ekonomistas, filosofas, žurnalistas. Žemės ūkio rūmų įkūrimo 1926 m. iniciatorius ir jų pirmasis vadovas. Lietuvių pilietinės visuomenės, ūkininkų savivaldos ir moderniosios strateginio valdymo metodologijos pradininkas. 1920–1923 m. – žemės ūkio ir valstybės turtų ministras. 1926–1935 m. – žemės ūkio ministras. Žemės ūkio akademijos (dabar Aleksandro Stulginskio universiteto) garbės daktaras, 1925–1941 m. – Vytauto Didžiojo, Vilniaus universitetų profesorius. Vienintelis XX a. Lietuvos politikas, už patriotinę veiklą kalintas caro žandarų, du kartus – sovietų ir nacių okupantų.

Jonas Pranas Aleksa gimė 1879 m. gruodžio 25 d. Kumetiškiuose, Kalvarijos apskrityje, Suvalkų gubernijoje. 1900 m. baigė Marijampolės gimnaziją. 1900–1902 m. ir 1903–1904 m. studijavo gamtos mokslus, 1904–1907 m. – sociologiją Maskvos universitete. 1902 m. kalėjo už anticarinę veiklą Maskvos, Petrakovo, Varšuvos, Kališo kalėjimuose. 1914–1915 m. studijavo agronomiją ir zootechniką Varšuvos aukštojoje žemės ūkio mokykloje. 1918 m. grįžo į Vilnių. 1918–1920 m. buvo Žemės ūkio ir valstybės turtų departamento direktorius, 1920–1923 m. – žemės ūkio ir valstybės turtų ministras, 1926–1935 m. – žemės ūkio ministras. 1922 m. parengė žemės reformos įstatymo projektą ir pirmasis pradėjo jį įgyvendinti. 1924–1927 m. buvo „Lietūkių“ tarybos pirmininkas, 1925–1927 m. – žurnalo „Žemės ūkis“ redaktorius, 1925 m. – Lietuvos kooperacijos banko valdybos pirmininkas, 1925 m. su kitais įkūrė Apdraudimo sąjungą „Kooperacija“, 1925–1927 m. – Ūkininkų partijos veikėjas, 1928–1936 m. – organizacijos „Ūkininkų vienybė“ vienas iš įkūrimo iniciatorių, pagrindinis ideologas, pirmininkas. 1925 m. buvo vienu iš Ūkininkų partijos įkūrėjų, 1926 m. buvo išrinktas į Lietuvos Respublikos III Seimą. 1925–1940 m. buvo Vytauto Didžiojo universiteto, 1941–1942 m. – Vilniaus universiteto žemės ūkio ekonomikos docentas, vėliau profesorius. SSRS okupavus Lietuvą, suimtas NKVD, 1940–1941 m. kalintas Marijampolėje, Kaune. Kartu su dr. Kaziu Grinium ir prof. Mykolu Krupavičium 1942 m. įteikė Memorandumą vokiečių generaliniam komisarui Kaune. Šiame Memorandume buvo protestuojama prieš Lietuvos kolonizavimą, Lietuvos piliečių – lietuvių, lenkų, rusų represijas ir žydų žudymą. 1942 m. suimtas gestapo, kalintas, vėliau išstremtas į Vokietiją, karui baigiantis sugrįžo į Lietuvą. Dalyvavo pasipriešinimo sovietiniam režimui organizacijos „Lietuvių tautinė taryba“ veikloje. 1946 m. šešėlinės (pogrindinės) Lietuvos Vyriausybės pirmininkas. 1948 m. suimtas, kalintas NKVD ir išstremtas į Sibirą.

Mirė nukankintas Sibire 1955 m. balandžio 22 d. gyvenvietėje *Svetlozelionoje*, Tomsko sriityje. 1990 m. Jono Prano Aleksos palaikai buvo atgabenti iš Sibiro ir perlaidoti Palangoje.

Reikšmingiausi Jono Prano Aleksos leidiniai: „Kiaulių auginimas ir kiaulių ūkis“ (1919 m.), „Lietuvos žemės ūkis ir žemės reforma“ (1922 m.), „Lietuvių tautos likimo klausimu“ (2 t., 1925–1933 m.), „Lietuvos ūkininkai ir Lietuvos valstybė“ (1926 m.), „Kurioiu keliu eisime?“ (1927 m.), „Ūkininkiškos visuomenės sudarymo klausimu Lietuvoje“ (1929 m.), „Žemės ūkio ekonomika“ (rankraštis, 2 tomai, 1940–1942 m.), „Lietuvių tautos ateities klausimu“ (rankraštis, 1945 m.), „Mano testamentas lietuvių tautai“ (rankraštis, 1951 m.).

1931 m. apdovanotas DLK Vytauto Didžiojo 2-ojo laipsnio ir Latvijos Trijų žvaigždžių 1-ojo laipsnio ordinais, 1934 m. – „Artimui pagalbon“ kryžiumi, 2011 m. – Vyčio kryžiaus ordino Karininko kryžiumi (po mirties).

KAZYS GRINIUS

1866–1950

Lietuvos Prezidentas (trečiasis), 1920–1922 m. Ministras Pirmininkas (šeštasis), Steigiamojo, I, II ir III Seimo narys, Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjas, aktyvus lietuvių tautinio judėjimo dalyvis, gydytojas, lietuviškos spaudos platintojas, varpininkas, 1926 m. Lietuvos universiteto (dabar Vytauto Didžiojo universiteto) garbės daktaras.

Kazys Grinius gimė 1866 m. gruodžio 17 d. Selemos Būdoje (dabar Selema), Sasnavos valsčiuje, Marijampolės apskrityje. Nuo 1883 m. platino draudžiamą lietuvišką spaudą. 1887 m. baigęs Marijampolės gimnaziją, studijavo Maskvos universiteto Medicinos fakultete, buvo Maskvos lietuvių studentų draugijos pirmininku (1889–1893 m.). Nuo 1894 m. dirbo gydytoju Lietuvoje (Marijampolėje ir kitur). Nuo 1888 m. – varpininkų organizacijos veikėjas, 1893–1905 m. – Varpininkų komiteto narys. 1905 m. parengė Lietuvos valstiečių sąjungos programą. Vienas iš laikraščių „Lietuvos žinios“ ir „Lietuvos ūkininkas“ redaktorių ir leidėjų. 1905–1911 m. už tautinę veiklą kelis kartus Rusijos valdžios suimtas ir trumpai kalintas. 1914–1918 m. gyveno Rusijoje. 1917 m. gruodžio mėnesį išrinktas Vyriausiosios lietuvių tarybos Rusijoje prezidentu. 1919 m. lapkričio mėnesį grįžo į Lietuvą. 1920–1927 m. Seimo atstovas (nuo Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos). 1920–1922 m. – Ministras Pirmininkas. Vadovavo koalicinei krikščionių demokratų ir liaudininkų vyriausybei kovų su Lenkijos kariuomene metu. Buvo pasirašyta taikos sutartis su Rusija, nustatyta siena su Latvija, Lietuva priimta į Tautų Sąjungą. 1926 m. birželio 7 d. buvo išrinktas Lietuvos Prezidentu. 1926 m. gruodžio 17 d. valstybės perversmo metu atsistatydino. 1927 m. buvo išrinktas Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos Centro tarybos pirmininku, 1933 m. – garbės pirmininku. Įsteigė medicinos draugijų, leido medicinos žurnalą. Kartu su buvusiais ministrais prof. Jonu Pranu Aleksa ir prof. Mykolu Krupavičium 1942 m. įteikė Memorandumą vokiečių generaliniam komisarui Kaune. Šiame Memorandume buvo protestuojama prieš Lietuvos kolonizavimą, Lietuvos piliečių – lietuvių, lenkų, rusų represijas ir žydų žudymą. Už tai buvo išstremtas į gimtąjį Selemos Būdos kaimą. 1944 m. rugpjūčio mėnesį pasitraukė į Vokietiją, 1947 m. sausio mėnesį – į JAV. Čia 1947 m. gegužės mėnesį dėl Lietuvos sovietinės okupacijos neteisėtumo kreipėsi į 16 valstybių vadovus, o 1949 m. gruodžio mėnesį – dėl Lietuvos gyventojų genocido – į Jungtinių Tautų Generalinį Sekretorių Triugvę Halvdaną Li (*Trygve Halvdan Lie*).

Mirė 1950 m. birželio 4 d. Čikagoje. 1994 m. urna su Kazio Griniaus palaikais iš Čikagoje esančių lietuvių tautinių kapinių pargabenta į Lietuvą, palaidota gimtinėje Selemoje.

Reikšmingiausi Kazio Griniaus leidiniai: „Teisingas žemės valdymas“ (1908 m.), „Medicinos žinių populiarizacija ir lietuvių medicinos knygų sąrašas“ (1922 m.), „Varpo“ metų knygnešiai“ (1924 m.), „Atsiminimai ir mintys“ (t. 1, 1947 m., t. 2 1962 m.).

1993 m. apdovanotas Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi (po mirties).

MYKOLAS KRUPAVIČIUS

1885–1970

Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjas, prelatas, profesorius, 1920–1927 m. – Lietuvos Seimo narys, 1922 metų žemės reformos komisijos sekretorius, 1923–1926 m. – žemės ūkio ministras, Lietuvos krikščionių demokratų partijos įkūrėjas ir pirmasis pirmininkas, 1945–1955 m. – Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto (VLIK) pirmininkas, Pasaulio lietuvių bendruomenės įkūrimo idėjos autorius.

Mykolas Krupavičius gimė 1885 m. spalio 1 d. Balbieriškyje, Marijampolės apskrityje. Pradžios mokslus ėjo Kriaunų kaime, netoli Ūtos, vėliau tęsė persikėlus gyventi į Igliskėlių miestelį. 1905 m. baigė Veiverių mokytojų seminariją, iki 1908 m. mokytojavo. 1905–1908 m. už tautinę lietuvišką veiklą buvo du kartus suimtas, atleistas iš darbo. 1913 m. baigė Seinų kunigų seminariją, 1917 m. – Petrogrado (dabar Sankt Peterburgas) dvasinę akademiją; 1914 m. buvo iššventintas kunigu. 1917–1918 m. – Voronežo lietuvių berniukų gimnazijos kapelionas, ateitininkų sąjūdžio Rusijoje veikėjas. Su bendraminčiais Rusijoje 1917 m. įkūrė Lietuvos krikščionių demokratų partiją (LKDP), 1917–1918 m. – jos pirmininkas. 1918 m. pradžioje dėl lietuvių karių telkimo buvo bolševikų už akių nuteistas mirti; slapta parvyko į Lietuvą. Iki 1919 m. sausio mėnesio dirbo Lietuvos Taryboje, vėliau – Vidaus reikalų ministerijoje, Žemės ūkio ministerijoje Žemės reformos komisijos sekretoriumi. 1923–1926 m. – žemės ūkio ministras. 1920–1927 m. – Seimo narys, įtakingas politikas, Seime daugumą ar didžiausią frakciją turinčios LKDP lyderis. Ėjo Seimo pirmojo vicepirmininko pareigas. 1927–1929 m. studijavo Prancūzijoje, Lilio (*Lille*) ir Tulūzos (*Toulouse*) katalikiškuosiuose universitetuose. 1931–1933 m. – Vilkaviškio kunigų seminarijos profesorius, 1933–1935 m. – Veiverių, 1935–1942 m. – Kalvarijos parapijos klebonas. Kartu su dr. Kaziu Grinium ir prof. Jonu Pranu Aleksa 1942 m. įteikė Memorandumą vokiečių generaliniam komisarui Kaune. Šiame Memorandume buvo protestuojama prieš Lietuvos kolonizavimą, Lietuvos piliečių – lietuvių, lenkų, rusų represijas ir žydų žudymą. 1942 m. gruodžio mėnesį buvo gestapo suimtas, kalintas, po metų internuotas Regensburge (Vokietijoje); 1945 m. buvo sąjungininkų išvadotas. 1945–1955 m. – Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto (VLIK) pirmininkas, nuo 1963 m. – garbės pirmininkas. 1950 m. išrinktas Pasaulio lietuvių krikščionių demokratų sąjungos pirmininku (iki gyvos galvos). Prelatas (1948 m.). Nuo 1957 m. gyveno JAV. Iškelė Pasaulio lietuvių bendruomenės įkūrimo idėją.

Mykolas Krupavičius mirė 1970 m. gruodžio 4 d., palaidotas Čikagos Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse. 2006 m. jo palaikai perlaidoti Kauno Prisikėlimo bažnyčios šventoriuje.

Reikšmingiausi Mykolo Krupavičiaus leidiniai: „Kunigas XX amžiaus visuomenėje“ (1920 m.), „Jonas Basanavičius“ (1927 m.), „Kova už žemę ir ūkininką“ (1928 m.), „Civilinė santuoka“ (1933 m.), „Krikščioniškoji demokratija“ (1948 m.), „Lietuviškoji išeivija“ (1959 m.), „Kunigas: Dievo ir žmogaus tarnyboje“ (1961 m.), „Atsiminimai“ (1972 m.).

Apdovanotas 2006 m. Vyčio kryžiaus ordino Didžiojo kryžiumi (po mirties).